(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

[प्रकाशनयोग्य]

भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयात

दिवाणी अपील अधिकारिता

<u>दिवाणी अपील क्रमांक 687-688/2021</u>

महाराष्ट्र राज्य विद्‌युत वितरण कंपनी मर्यादित....... अपीलकर्ता

विरुद्ध

अदानी पॉवर महाराष्ट्र लिमिटेड आणि इतर....... उत्तरवादी

न्यायनिर्णय

न्यायमूर्ती बी. आर. गवई :

1. महाराष्ट्र राज्य विद्‌युत वितरण कंपनी लिमिटेड (यापुढे 'एम.एस.इ.डी.सी.एल. ' म्हणून संदर्भित) यांनी दाखल केलेल्या अपील क्रमांक 340/ 2019 या उलट अपीलमध्ये, विद्‌युत अपीलीय न्यायाधिकरणाने (यापुढे 'ए.पी.टी. एल.' म्हणून संदर्भित) 5 ऑक्टोबर 2020 रोजी दिलेल्या निकाल आणि आदेशाला ह्या अपीलाद्वारे आव्हान दिले आहे, अपीलकर्ता आणि अपील क्रमांक 354/2019 दाखल करणारे अदानी पॉवर महाराष्ट्र लिमिटेड (यापुढे 'एपीएमएल' म्हणून संदर्भित), प्रतिवादी क्रमांक 1, याद्वारे महाराष्ट्र विद्‌युत नियामक आयोग (यापुढे 'MERC' म्हणून संदर्भित) यांनी पारित केलेल्या दिनांक 6 सप्टेंबर 2019, च्या आदेशाला आव्हान दिले आहे.

2. ए. पी. एम. एल. आणि एम. एस. ई. डी. सी. एल. यांच्या मध्ये चार दीर्घकालिक ऊर्जा प्रकल्प करार (यापुढे 'पी. पी. ए.' म्हणून संदर्भित) आहेत जे की दिनांक (अ) 1230 मेगावॅटसाठी 8 सप्टेंबर 2008 रोजीचा (यापुढे '1230 मेगावॅट पी. पी. ए.' म्हणून संदर्भित); (ब) 1200 मेगावॅटसाठी 21 मार्च 2010 (यापुढे '1200 मेगावॅट पी. पी. ए.' म्हणून संदर्भित); (क) 120 मेगावॅटसाठी 9 ऑगस्ट 2010 (यापुढे '120 मेगावॅट पी. पी. ए.' म्हणून संदर्भित) आणि (ड) 440 मेगावॅटसाठी 16 फेब्रुवारी 2013 (यापुढे '440 मेगावॅट पी. पी. ए.' म्हणून संदर्भित), एम. एस. ई. डी. सी. एल. ने घेतलेल्या स्पर्धात्मक बोली प्रक्रियेद्वारे करण्यात आले आहेत.

3. दोन्ही पक्षांनी पी. पी. ए. वर स्वाक्षऱ्या होण्यापूर्वी, ए. पी. एम. एल. ने 10 जानेवारी 2007 रोजी लोहारा कोळसा खंडाच्या वाटपासाठी भारत सरकारच्या कोळसा मंत्रालयाकडे (थोडक्यात, "एम. ओ. सी".) अर्ज केला होता.त्यानंतर, 6 नोव्हेंबर 2007 रोजी, एम. ओ. सी. ने ए. पी. एम. एल. ला वाटपा संदर्भित पत्र (एल. ओ. ए.) जारी केले, ज्यात लोहारा (पश्चिम) आणि लोहारा विस्तारित (ई) कोळसा खंडा हे वितरण योग्य इंधन स्रोत म्हणून दर्शविले आहे.यानंतर, 23 नोव्हेंबर 2007 रोजी, ए. पी. एम. एल. ने तिरोडा औष्णिक ऊर्जा केंद्राच्या (टी. पी. एस.) युनिट 1,2 आणि 3 करिता कोळशाची गरजा भागविण्यासाठी शिल्लक क्षमतेमधून कोळसा जोडणी मंजूर करण्यासाठी स्थायी जोडणी समितीला (यापुढे 'एस. एल. सी. (एल. टी.)' म्हणून संदर्भित) 2 कडे अर्ज केला.

4. 27 डिसेंबर 2007 रोजी, महाराष्ट्र सरकारने वन्यजीव (संरक्षण) अधिनियम, 1972 च्या कलम 38 (V) अन्वये एक वैधानिक अधिसूचना जारी केली, ज्यामध्ये ताडोबा राष्ट्रीय उद्यान आणि अंधेरी वन्यजीव अभयारण्याचे 625.82 चौ.कि.मी. क्षेत्र हे

एक संरक्षित व्याघ्र अधिवास (क्रिटिकल टायगर हॅबिटॅट) म्हणून वर्गीकृत केले आहे. हे लक्षात घेणे समयोचित आहे की, त्यावेळी, सी. टी. एच. चे सीमांकन करणाऱ्या क्षेत्रामध्ये लोहारा कोळसा खंडाचे क्षेत्र समाविष्ट नव्हते आणि त्यामुळे वाटप केलेल्या खाण पट्टा क्षेत्रात कोळसा खाणकामावर कोणतेही निर्बंध नव्हते. प्रस्तावासाठीच्या सुधारित विनंतीनुसार (आर. एफ. पी.), बोलीची अंतिम मुदत 21 फेब्रुवारी 2008 होती आणि अंतिम मुदत संपण्याची तारीख 14 फेब्रुवारी 2008 होती, जी अंतिम मुदतीच्या सात दिवस आधी होती.ए. पी. एम. एल. ने 1320 मेगावॅट विजेच्या पुरवठ्यासाठी आपली बोली एम. एस. ई. डी. सी. एल. कडे सादर केली, ज्यामध्ये त्यांनी निर्दिष्ट केले की निविदेत नमूद क्षमतेच्या एका भागासाठी म्हणजे 1320 मेगावॅटपैकी 800 मेगावॅट क्षमतेसाठी इंधन स्रोत म्हणून लोहारा कोळसा विभाग असतील.6 नोव्हेंबर 2007 या तारखेच्या एम. ओ. सी. च्या वाटप पत्राची प्रत बोलीच्या आवश्यकतेनुसार बोलीमध्ये जोडण्यात आली होती.

5. त्यानंतर, 21 फेब्रुवारी 2008 रोजी, म्हणजे, बोली संपण्याच्या तारखेनंतर सात दिवसांनी, ताडोबा अंधेरी व्याघ्र प्रकल्पाच्या (थोडक्यात, "TATR") वनसंरक्षक यांनी वन्यजीव (संरक्षण) कायद्याच्या कलम 38(V) अंतर्गत TATR च्या मुख्य क्षेत्राच्या आसपास बफर झोन तयार करण्यासाठी तज्ज्ञ समिती स्थापन करण्यास मान्यता दिली.

6. बोली संपण्याच्या तारखेच्या चोवीस दिवसांनंतर, टी. ए. टी. आर. च्या वनसंरक्षकांनी वरील बफर झोन तयार करण्यासाठी महाराष्ट्राच्या मुख्य वनसंरक्षकांकडे प्रस्ताव सादर केला.हा प्रस्ताव प्रलंबित असताना, भारत सरकारच्या पर्यावरण, वन आणि हवामान बदल मंत्रालयाने (थोडक्यात, "एम. ओ. ई. एफ".) 14 सप्टेंबर 2006

रोजीच्या एम. ओ. ई. एफ. च्या अधिसूचनेच्या नियमन 7 च्या संदर्भात आपल्या अधिकारांचा वापर करून, एम. ओ. ई. एफ. च्या तज्ज्ञ मूल्यांकन समितीने (थोडक्यात, "ई. ए. सी".) आपल्या 21 व्या बैठकीत केलेल्या शिफारशीच्या आधारे, लोहारा कोळसा गटातील खाणकामासाठी ए. पी. एम. एल. ला संदर्भ अटी (टी. ओ. आर.) मंजूर केल्या.

7. त्यानंतर, तिरोडा टी. पी. एस. च्या युनिट 2 आणि 3 मधून नमूद क्षमतेच्या पुरवठ्यासाठी 8 सप्टेंबर 2008 रोजी दोन्ही पक्षांमध्ये 1320 मेगावॅटचा पी. पी. ए.करार अंमलात आणण्यात आला. कोळसा जोडणीसाठीच्या ए. पी. एम. एल. च्या अर्जाच्या अनुषंगाने, एस. एल. सी. (एल. टी.) ने 12 नोव्हेंबर 2008 रोजी हमीपत्र (एल. ओ. ए.) जारी केले, ज्यात कोळसा जोडणीस अधिकृत केले गेले, त्याच वेळी, लोहारा कोळसा खंडाने ए. पी. एम. एल. च्या नमूद क्षमतेच्या एका भागाच्या निर्मितीची म्हणजेच एम. एस. ई. डी. सी. एल. च्या 800 मेगावॅटची गरज पूर्ण केली आहे हे मान्य केले.

8. दरम्यान, 8 ऑक्टोबर 2008 रोजी, वनसंरक्षक, टी. ए. टी. आर. यांनी उपरोक्त बफर झोन तयार करण्यासाठी सुधारित प्रस्ताव सादर केला, ज्यामध्ये प्रथमच लोहारा कोळसा खंडाच्या सुमारे 176 हेक्टर खाण पट्टा क्षेत्राचा समावेश होता.या प्रस्तावांवर EAC च्या बैठकीत चर्चा करण्यात आली, जिथे 1067.21 चौरस किलोमीटर क्षेत्र TATR चे बफर झोन म्हणून प्रस्तावित करण्यात आले होते. त्यानंतर, 24-25 नोव्हेंबर 2009 रोजी झालेल्या 59 व्या बैठकीत, ई. ए. सी. ने लोहारा कोळसा खंडांना जारी केलेला टी. ओ. आर. मागे घेण्याचा निर्णय घेतला, कारण प्रस्तावित खाण पट्टा क्षेत्रे हे प्रस्तावित बफर झोनमध्ये येत होती, ज्यात समृद्ध जंगलाच्या मध्यभागी व्याघ्र मार्गिकेचा समावेश होता. त्यानंतर, 5 मे 2010 रोजीच्या अधिसूचनेद्वारे महाराष्ट्र

सरकारने 1101.7 चौ.कि.मी.क्षेत्र हे टी. ए. टी. आर. चे बफर क्षेत्र म्हणून अधिसूचित केले.

9. लोहारा कोळसा खंडाचा वापर 1320 मेगावॅटच्या पी. पी. ए. अंतर्गत गरजा पूर्ण करण्यासाठी केला जाऊ शकत नसल्यामुळे, ए. पी. एम. एल. ने प्रथम 22 मे 2010 रोजीच्या पत्राद्वारे एम. एस. ई. डी. सी. एल. ला वीजपुरवठा करण्यात असमर्थते बाबतची माहिती दिली आणि त्यानंतर, अपरिहार्य कारणाने (force majeure) लोहारा कोळसा खंडाचे वाटप रद्द केल्यामुळे, 1320 मेगावॅटच्या पी. पी. ए. च्या कलम 12 नुसार, 16 फेब्रुवारी 2011 रोजी एम. एस. ई. डी. सी. एल. ला समाप्ती नोटीस बजावली.

10. 22 मे 2010 रोजी, ए. पी. एम. एल. ने लोहारा कोळसा खंड रद्द केल्यामुळे पी. पी. ए. ने मान्य केलेल्या दरानुसार पी. पी. ए. च्या दुसऱ्या आणि तिसऱ्या युनिटमधून वीजपुरवठा करण्यास असमर्थता असल्याची माहिती एम. एस. ई. डी. सी. एल. ला कळवली .14 जून 2010 रोजी, ए. पी. एम. एल. (APML) ने एम. एस. ई. डी. सी. एल (MSEDCL) ला पी. पी. ए.(PPA) च्या कलम 12 च्या अनुषंगाने काही अपरिहार्य घटनेबद्दल (force मेज्युर) देखील सूचित केले. परिणामी, 16 फेब्रुवारी 2011 रोजी महावितरणला समाप्तीची नोटीस जारी करण्यात आली.

11. 17 जुलै 2012 रोजी, APML ने MERC कडे याचिका क्र. 68/2012 दाखल केली, ज्यात लोहारा कोळसा खाण रद्द केल्यामुळे 'कायद्यातील बदल' आणि 'अपरिहार्य घटना' (force majeure) यातून दिलासा मिळण्याचा दावा केला. 21 ऑगस्ट 2013 रोजी, एम. ई. आर. सी. ने या याचिकेतील एक आदेश पारित करून तिरोडा टी. पी. एस. च्या युनिट II आणि III वर टी. ओ. आर. मागे घेण्याच्या परिणामाचे मूल्यांकन

करण्यासाठी आणि ए. पी. एम. एल. ला भरपाई शुल्क निश्चित करण्यासाठी तज्ज्ञ समितीची बैठक बोलावण्याचे निर्देश दिले.एम. ई. आर. सी. ने देखील अंतरिम दिलासा म्हणून रु. 3.124 प्रति केडब्ल्यूएच (kwh), जे व्यावसायिक कामकाजाच्या तारखेपासून केवळ प्रारंभिक 520 मेगावॅटपेक्षा जास्त विजेच्या विक्रीसाठी लागू असेल.तथापि, अपरीहार्य घटना (फोर्स मेज्युअर) च्या संदर्भात एपीएमएलचा दावा या आदेशाद्वारे फेटाळण्यात आला.

12. दिनांक 21 ऑगस्ट 2013 रोजी दिलेल्या आदेशामुळे व्यथित झालेले,ग्राहक प्रतिनिधी मेसर्स प्रयास एनर्जी ग्रुप, (यापुढे "प्रयास" म्हणून संदर्भित) यांनी MERC ने दिलेल्या आदेशाला आव्हान देणारे अपील क्रमांक 296/2013 दाखल केले. ए. पी. एम. एल. ने अपील क्रमांक 241/2016 अशी एक उलट याचिका देखील दाखल केली होती, ज्यात अपरिहार्य घटना (force majeure)बाबत याचिका फेटाळण्यास आव्हान देण्यात आले होते.

13. MERC ने दिनांक 21 ऑगस्ट 2013 रोजी दिलेल्या आदेशाच्या अनुषंगाने, महाराष्ट्र शासनाने 9 डिसेंबर 2013 रोजी एक उच्च-स्तरीय तज्ञ समिती स्थापन केली. लोहारा कोळसा गटातील कोळशावर पूर्णपणे अवलंबून असलेल्या 800 मेगावॅट क्षमतेसाठी ए. पी. एम. एल. ला नुकसान भरपाई मंजूर करण्याची शिफारस करत, उपरोक्त उच्चस्तरीय तज्ज्ञ समितीने 17 फेब्रुवारी 2014 रोजी आपला अहवाल सादर केला.

14. 17 फेब्रुवारी 2014 रोजी, या कोळसा खाणींना पर्यावरणीय मंजुरी (ईसी) आणि वन मंजुरी (एफसी) देण्यात आली नाही या कारणावरून एम. ओ. सी. ने लोहारा

कोळसा खान वाटप रद्द केले आणि पुनर्वाटप केले. 5 मे 2014 च्या आदेशानुसार, MERC ने स्वाधिकारे प्रकरण क्रमांक 63/2014 मध्ये, APML ला MSEDCL ला देय असलेल्या नुकसानभरपाईच्या इंधन शुल्काची गणना करण्यासाठी एक यंत्रणा तयार केली. या आदेशाला महावितरण आणि प्रयास यांनी अनुक्रमे अपील क्रमांक 166/2014 आणि अपील क्रमांक 218/2014 द्वारे आव्हान दिले होते.

15. 25 ऑगस्ट 2014 रोजी, या न्यायालयाने मनोहर लाल शर्मा विरुद्ध प्रधान सचिव आणि इतर या खटल्यातील आपल्या निकालात, 14 जुलै 1993 पासून छाननी समितीने केलेले कोळसा खाणींचे वाटप बेकायदेशीर असल्याचे म्हटले. 16 एप्रिल 2015 रोजी, ऊर्जा मंत्रालयाने (संक्षिप्त , "MoP".) वीज कायदा, 2003 च्या कलम 107 अंतर्गत, कोळसा खाण (विशेष तरतुदी) अध्यादेश, 2014 अंतर्गत कोळसा खाण वाटपाला 'कायद्यातील बदल' घटना मानण्यासाठी धोरणात्मक निर्देश जारी केले. 28 जानेवारी 2016 रोजी, एम. ओ. पी. ने सुधारित प्रशुल्क धोरण अधिसूचित केले.

16. टीओआर (ToR) रद्द करणे ही अपरिहार्य घटना(force majeure) नसल्याचा मुद्दा वगळून, 11 मे 2016 रोजी, APTEL ने 21 ऑगस्ट 2013 च्या MERC च्या आदेशाला बाजूला ठेवून प्रयास (Prayas) यांनी दाखल केलेल्या अपील क्रमांक 296/213 ला अंशतः अनुमती दिली 11 मे 2016 रोजी दिलेल्या आदेशानुसार, ए. पी. टी. ई. एल.(APTEL) ने 5 मे 2014 रोजी एम. ई. आर. सी.(MERC) च्या आदेशाविरूद्ध एम. एस. ई. डी. सी. एल.(MSEDCL) आणि प्रयास यांनी दाखल केलेल्या अपीलांनाही परवानगी दिली. APTEL ने असे मानले की MERC त्यांच्या नियामक शक्तींचा वापर करू शकत नाही, ज्यामुळे MERC द्वारे त्याच्या नियामक शक्तीचा वापर करताना

APML ला नुकसान भरपाई देणारा इंधन शुल्काचा पुरस्कार बाजूला ठेवला गेला. तथापि , APTEL ने टीओआर (ToR) मागे घेण्याच्या मुद्द्यावर निर्णय घेण्यासाठी अपरिहार्य घटनेबद्दलचा (force majeure) चा मुद्दा खुला ठेवला.

17. दरम्यान, 11 एप्रिल 2017 रोजी, या न्यायालयाने एनर्जी वॉचडॉग वि. सेंट्रल इलेक्ट्रिसिटी रेग्युलेटरी कमिशन अँड अदर्स (Energy watchdog v. Central Electricity Regulatory Commission and Others) [2 (2017) 14 SSC 80] या प्रकरणात निकाल दिला, ज्यामध्ये न्यायालयाने असे म्हटले आहे की उत्पादन कंपन्यांना देशांतर्गत कोळशाच्या उपलब्धतेवर परिणाम करणाऱ्या सरकारच्या धोरणांमधील बदल हा पी. पी. ए.(PPAs) मध्ये परिभाषित केल्याप्रमाणे 'कायद्यातील बदल' कार्यक्रम म्हणून लागू होते. परिणामी, 31 मे 2019 च्या आदेशानुसार, APTEL ने अपील क्रमांक 241/2016 जे APML द्वारे दाखल केले गेले त्यास परवानगी दिली आणि 21 ऑगस्ट 2013 चा एमईआरसी (MERC) चा आदेश बाजूला ठेवला आणि एनर्जी वॉचडॉग (उपरोक्त)(Energy Watchdog (supra) प्रकरणात या न्यायालयाने दिलेल्या निर्णयाच्या अधीन राहून सदर प्रकरण नव्याने विचारात घेण्यासाठी एमईआरसी (MERC) कडे पाठवले.

18. लोहारा कोळसा खंडाचे वाटप रद्द करण्याच्या घटनेला पी. पी. ए. (PPA) अंतर्गत 'कायद्यातील बदल' कार्यक्रम म्हणून घोषित करण्यात एम. ई. आर. सी. (MERC) ने चूक केली. त्यामुळे व्यथित होऊन, या आधारावर एम. एस. ई. डी. सी. एल. (MSEDCL) ने अपील क्रमांक 340/2019 अपील दाखल केले. 'कायद्यातील बदल' च्या कारणास्तव दिलासा देताना, MERC ने एक चुकीची कार्यपद्धती स्वीकारली होती जी

तिला त्याच आर्थिक स्थितीत पुनर्संचयित करत नाही जणू काही कायद्यात कोणताही बदल झाला नाही. या आधारावर APML ने क्रॉस- अपील क्रमांक 354/2019 दाखल केले.

19. APTEL ने विचारार्थ खालील मुद्दे तयार केले:

(1) "लोहारा कोळसा खंडांचे वाटप रद्द करण्याच्या घटनेला 'कायद्यातील बदल' म्हणून घोषित करणे एम. ई. आर. सी. ला न्यायोचित होते का?

(2) जेव्हा लोहरा कोळसा खंड हा कोळशाचा बोली-योग्य स्रोत होता, तेव्हा अदानीला कायद्यातील बदलापोटी नुकसानभरपाईमध्ये गणना करण्यासाठी आधार म्हणून औष्णिक विद्युत केंद्रास पुरवठा करण्यासाठीच्या कोळशाच्या उत्पादनाच्या परिवहनाशी संबंधित खर्चाची एकूण किंमत विचारात घेणे एम. ई. आर. सी. (MERC) ला न्यायोचित होते का?

(3) एम. ई. आर. सी. ने प्रचलित बहु-वर्षीय दर (M.Y.T.) नियमनात निर्दिष्ट केलेल्या दरानुसार वहन खर्च निश्चित करणे न्यायोचित होते का?

(4) नवीन कोळसा वितरण धोरण ("NCDP"), 2007 मधील 100% हमी आणि शक्ती धोरणांतर्गत स्वाक्षरी केलेला दिनांक 29.03.2018 च्या इंधन पुरवठा करारावर ("FSA") आधारित 75% हमी यातील फरकासाठी कायद्यातील सवलतीतील बदल मर्यादित करण्यात MERC न्यायोचित होते का?

(5) लोहारा कोळसा खंडाच्या वाटपाशी एन. सी. डी. पी. (NCDP) 2007 संलग्न करणे हे एम. ई. आर. सी. ला (MERC) न्यायोचित होते का?

(6) लोहारा कोळसा खाणींचे वाटप रद्द करणे हा अदानीसाठी संभाव्य धोका होता का आणि अदानीला देण्यात आलेल्या कायद्याच्या सवलतीत बदल करण्यावर त्याचा काही परिणाम होतो का?

(7) एम. ई. आर. सी. (MERC) ने अदानी यांना देण्यात आलेल्या कायद्याच्या सवलतीतील बदलाची गणना करताना आक्षेपित

आदेशातील स्टेशन हीट रेट ("SHR") आणि ग्रॉस कॅलॉरिफिक व्हॅल्यू ("GCV") संबंधित योग्य कार्यपद्धती स्वीकारली का? अशी कार्यपद्धती परतफेडीच्या तत्त्वाचे पालन करते का?"

20. ए. पी. टी. ई. एल. ने 5 ऑक्टोबर 2020 रोजीच्या आक्षेपित निकाल आणि आदेशाद्वारे खालील मुद्द्यांची उत्तरे दिलीः

14.1 मुद्दा क्रमांक 1: - लोहारा कोळसा खाणींचे वाटप रद्द केल्यामुळे अपीलकर्त्यावर कायद्यातील बदलामुळे परिणाम झाला असे आम्ही मानतो. त्यानुसार, या मुद्द्यावर आरोपित आदेश कायम ठेवण्यात आला आहे.

14. 2 मुद्दा क्रमांक 2:-आमचे असे मत आहे की कायद्याच्या बदल या घटनांच्या आधारे नुकसानभरपाईची गणना करताना आधार म्हणून वाहतूक खर्चासह लोहारा कोळसा खाणीचा खर्च भरण्याचा अपीलकर्त्याला अधिकार आहे. हा मुद्दा अपीलकर्त्याच्या बाजूने ठरवला आहे .

14. 3 मुद्दा क्रमांक 3:-अपीलकर्त्याने स्वतः राज्य आयोगासमोर केलेल्या याचिकेत एम. वाय. टी. (MYT) शुल्क नियमांमध्ये विहित केलेल्या दराने वहन खर्च मागितला होता, त्यामुळे या विषयावरील आक्षेपित आदेशात हस्तक्षेप करण्याचे आम्हाला कोणतेही कारण दिसत नाही. त्यामुळे, राज्य आयोगासमोर जे मागितले गेले आहे, त्याउलट अपीलकर्ता आपला दावा मांडू शकत नाही. याचिकाकर्त्याच्या विरोधात या प्रकरणाचा निर्णय घेतला आहे. A.No.116/2019 आणि बॅचमधील आमच्या दिनांक 28.9.2020 च्या निकालाच्या अनुषंगाने, आम्ही असे मानतो की देशांतर्गत कोळशाच्या कमतरतेचे प्रमाण जास्तीत जास्त 25 टक्क्यांपर्यंत मर्यादित ठेवण्याच्या मुद्याशी संबंधित आक्षेपार्ह आदेशातील निष्कर्ष पी. पी. ए. (PPA) च्या कायद्याच्या तरतुदींमधील बदलांतर्गत भरपाईच्या तत्त्वांच्या विरोधात आहेत. हा मुद्दा अपीलकर्त्याच्या बाजूने ठरवला जात आहे.

14.5 मुद्दा क्र. 5:-हा मुद्दावर कार्यवाहीदरम्यान भर दिला गेला नव्हता, त्यामुळे आम्हाला हा विषय निरिक्षण नोंदविण्यास आवश्यक वाटत नाही. निर्णय घेण्याची गरज नाही.

14.6 मुद्दा क्रमांक 6:-आमचे असे मत आहे की पी. पी. ए.(PPA) मधीलअपीलकर्त्याचे अधिकार आणि दायित्व सरकारी साधनांच्या चुकांच्या आधारे रोखले जाऊ शकत नाही आणि म्हणूनच, लोहारा

कोळसा खंडांचे वाटप रद्द करणे हा अपीलकर्त्यासाठी संभाव्य धोका नव्हता. हा मुद्दा अपीलकर्त्याच्या बाजूने ठरवला जात आहे.

14.7 मुद्दा क्रमांक 7: A.No.116/2019 आणि बॅचमधील आमच्या दिनांक 28.9.2020 च्या निकालाच्या अनुषंगाने, आम्ही असे मानतो की कायद्यातील बदलामुळे नुकसानभरपाईतील गणना ही एम. ई. आर. सी. एम. वाय. टी. (MERC MYT) नियम,2011 मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या एस. एच. आर. (SHR) किंवा वास्तविक एस.एच.आर. (SHR) यापैकी जे कमी असेल आणि प्रकल्पाच्या ठिकाणी प्राप्त झालेल्या कोळशाच्या वास्तविक जी. सी. व्ही.(GCV) च्या आधारे केली जाईल. हा मुद्दा अपीलकर्त्याच्या बाजूने ठरवला जातो. "

21. परिणामी, ए. पी. एम. एल.(APML) ने दाखल केलेले अपील ए. पी. टी. ई. एल.(APTL) ने मान्य केले, तर एम. एस. ई. डी. सी. एल.(MSEDCL) ने दाखल केलेले अपील फेटाळले. त्यामुळे व्यथित झालेल्या एम. एस. ई. डी. सी. एल. (MSEDCL) ने सध्याच्या याचिकांना प्राधान्य दिले आहे.

22. अपीलकर्ता-एमएसईडीसीएल (MSEDCL) च्या वतीने उपस्थित असलेले विद्वान वरिष्ठ वकील श्री एम.जी. रामचंद्रन आणि प्रतिवादी क्रमांक 1-एपीएमएल(APML) च्या वतीने उपस्थित असलेले विद्वान वरिष्ठ वकील श्री सज्जन पूवय्या यांचे म्हणणे आम्ही ऐकले.

23. 'कायद्यातील बदल' या घटनाक्रमानुसार लोहारा कोळसा खाणींचे वाटप रद्द करून एम. ई.आर. सी.(MERC) आणि ए.पी.टी.ई. एल.(APTEL) या दोन्ही संस्थांनी मोठी चूक केली आहे, असे श्री रामचंद्रन यांनी सांगितले आहे.असे सादर करण्यात आले आहे की, कोळसा खाणींचे वाटप रद्द करणे हा ए. पी. एम. एल. (APML) आणि कोल इंडिया लिमिटेड (थोडक्यात, "C.I.L".) यांच्यातील विषय आहे आणि एम. एस. ई. डी. सी. एल. (MSEDCL) चा त्याच्याशी काहीही संबंध नाही. पुढे असे सादर करण्यात आले

आहे की, मंजुरी/संमतीमधील कोणताही बदल 'कायद्यातील बदल' म्हणून मानला जाऊ शकत नाही. असे सादर केले आहे की PPA च्या कलम 4.1.1 मध्ये आवश्यक असलेल्या सर्व संमती प्राप्त करणे आणि देखरेख करणे हे PPA अंतर्गत APML ची जबाबदारी आहे व ते त्यांच्यावर बंधनकारक आहे आणि त्यामुळे, लोहारा कोळसा खंडाचे वाटप रद्दबातल ठरविणे हे 'कायद्यातील बदल' म्हणून मानले जाऊ शकत नाही. पुढे असे सादर करण्यात आले आहे की केस-1 बोलीमध्ये, इंधनाची व्यवस्था ही बोली लावणाऱ्याची जबाबदारी होती आणि त्यामुळे, एपीएमएल (APML) कोणत्या स्त्रोतांकडून कोळसा प्राप्त करेल याची एपीटीईएल(APTEL) ला काळजी नाही. पुढे असे सादर करण्यात आले आहे की पी.पी.ए. (PPA) नुसार, कोळशाची वाहतूक करणे ही ए.पी.एम.एल. (APML) ची एकमात्र जबाबदारी होती आणि त्यामुळे, ए.पी.टी. इ. एल. (APTEL) ने वाहतुकीचा अतिरिक्त खर्च लक्षात घेऊन नुकसान भरपाई देऊन चूक केली.

24. या विरोधात, श्री पूवय्या यांनी सादर केले की, या न्यायालयाने एनर्जी वॉचडॉग (Energy Watchdog) (उपरोक्त), अदानी राजस्थान आणि महाराष्ट्र राज्य विद्‌युत वितरण कंपनी लिमिटेड विरुद्ध अदानी पॉवर महाराष्ट्र लिमिटेड आणि इतर [“महावितरण वि. एपीएमएल आणि इतर ” संक्षिप्त] [3 2023 SSC Online SC 233] या प्रकरणांमध्ये या न्यायालयाने सातत्याने दिलेल्या निर्णयानुसार, लोहारा कोळसा खंडाचे वाटप रद्द झाले ते 5 मे 2010 च्या महाराष्ट्र शासनाच्या 14 व्या अधिसूचनेद्वारे उक्त क्षेत्र TATR च्या बफर झोनमध्ये समाविष्ट केल्यामुळे, जे अंतिम तारखेच्या खूप नंतर होते, म्हणून MERC आणि APTEL दोघांनीही सदर घटना हि 'कायद्यातील बदल' ठरेल असे मानले. असे सादर करण्यात आले आहे की, अपीलकर्त्यास लोहारा

कोळसा खंड देण्यात आले होते आणि त्या आधारावर अपीलकर्त्यांने बोली सादर केली होती, तथापि, बोली (bid) दाखल करण्याच्या अंतिम तारखेच्या बऱ्याच कालावधी नंतर, महाराष्ट्र शासनाने जारी केलेल्या अधिसूचनेमुळे, कोळसा खाणींचे वाटप रद्द करण्यात आले आणि त्यामुळे ए. पी. एम. एल. (APML) ला इतर स्त्रोतांकडून कोळसा घेणे आवश्यक होते, ज्यासाठी त्यांना अतिरिक्त खर्च करावा लागला.

25. श्री पूवय्या यांनी पुढे असे सादर केले की टाटा पॉवर ट्रान्समिशन कंपनी ली. विरुद्ध महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (2022 SCC Online SC 1615) आणि एम. एस. इ. डी .सी.एल. (MSEDCL) विरुद्ध एपीएमएल (APML) आणि इतर (उपरोक्त) प्रकरणातील या न्यायालयाचा निकाल लक्षात घेता, तथ्याच्या समवर्ती निष्कर्षांमध्ये हस्तक्षेप करणे योग्य ठरणार नाही.

26. श्री पूवय्या यांनी पुढे असे सादर केले आहे की, ए. पी. एम. एल. (APML) ने दिलेली बँक गॅरंटी देखील सी.आय.एल. (CIL) द्वारे परत केली गेली आहे, ज्यात ए. पी. एम. एल. (APML) चा कोणताही दोष आढळला नाही आणि त्यामुळे कायद्याच्या लाभात बदल करण्याचा त्याचा दावा बळकट झाला.

27. श्री पूवय्या यांनी पुढे सादर केले आहे की एम. एस. ई. डी. सी. एल. (MSEDCL) ही एम. ई. आर. सी. (MERC) ने 21 ऑगस्ट 2013 च्या आदेशानुसार स्थापन केलेल्या तज्ञ समितीचा एक भाग होती.लोहारा कोळसा खाणींचे वाटप रद्द केल्यामुळे ए. पी. एम. एल. (APML) ला नुकसानभरपाई मिळण्याचा हक्क आहे, असे तज्ज्ञ समितीने ज्या बैठकीत म्हटले होते, त्या बैठकीत सहभागी झाल्यानंतर, ए. पी. एम.

एल. (APML) ला 'कायद्यातील बदलापोटी ' भरपाई मिळण्याचा हक्क नाही, असा एम. एस. ई. डी. सी. एल. (MSEDCL) ने केलेला युक्तिवाद चुकीचा आहे .

28. ए. पी. टी. ई. एल. (APTEL) ने तयार केलेल्या सात मुद्द्यांपैकी पाचवा मुद्दा ए.पी.टी.ई.एल. (APTEL) कडे मांडला गेला नाही.

29. जेव्हा आम्ही वीज याचिकांच्या या सर्व प्रकरणांची सुनावणी केली, तेव्हा सर्व पक्षांमध्ये एकमत झाले की, या न्यायालयाने प्रथम दिवाणी अपील क्रमांक 684/2021 (एम. एस. ई. डी. सी. एल.(MSEDCL) विरुद्ध ए. पी. एम. एल. (APML) आणि इतर (उपरोक्त) आणि दिवाणी अपील क्रमांक 6927/2021 (महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित विरुद्ध जी. एम. आर. वरोरा एनर्जी लिमिटेड आणि इतर) या प्रकरणांवर निर्णय घ्यावा, कारण या प्रकारच्या (batch) सर्व याचिकांमध्ये समाविष्ट असलेले तीन मुद्दे समान होते. असे सादर करण्यात आले कि, अपिलातील तीन सामायिक मुद्द्यांवर निर्णय घेऊन त्या दोन अपीलांवर निर्णय घेता येईल, तथापि, इतर अपीलांचा विचार करता, असे सादर करण्यात आले की, तीन समान मुद्द्यांव्यतिरिक्त, त्यामध्ये इतरही काही अतिरिक्त मुद्दे देखील समाविष्ट होते आणि त्या दोन अपीलांवर निर्णय घेतल्यानंतर, या अतिरिक्त मुद्द्यांवर विचार करण्यासाठी इतर अपीलांवरही सुनावणी केली जावी यावर सहमती झाली.

30. ते तीन सामाईक मुद्दे पुढीलप्रमाणे आहेतः

(i) एन. सी. डी. पी. 2013 मुळे 'कायद्यातील बदलन्वये ' मिळणारा दिलासा हा 'वास्तविक' वर असावा की नाही जो NCDP 2007 च्या नुसार 100% मानक कोळशाच्या आवश्यकतेच्या विरोधात आहे अथवा NCDP 2013 मधील क्रियात्मक (trigger) पातळीपर्यंत जे

की, 65%, 65%, 67% आणि 75% आश्वासित कोळसा प्रमाण (ACQ) मर्यादित आहे ?

(ii) 'कायद्यातील बदलाच्या' सवलतीच्या गणनेसाठी, प्रवर्तन मापदंडांचा विचार 'वास्तविक' किंवा बोलीमध्ये सादर केलेल्या तांत्रिक माहितीनुसार केला जावा का?

(iii) 'कायद्यातील बदल' मुळे मिळणारी भरपाई हि 1 एप्रिल 2013 (आर्थिक वर्षाची सुरुवात) किंवा 31 जुलै 2013 (एन. सी. डी. पी.(NCDP) 2013 ची तारीख) पासून देण्यात यावी का?

31. एम.एस. ई .डी. सी.एल. (MSEDCL) वि. ए.पी.एम.एल. (APML) आणि इतर (उपरोक्त) प्रकरणातील 3 मार्च 2023 रोजीचा निकाल आणि आदेशाद्वारे पक्षकारांच्या सर्व विद्वान वकिलांचे म्हणणे विस्तृतपणे ऐकल्यानंतर, या न्यायालयाने उपरोक्त तीन मुद्द्यांचा विचार करून त्या दोन अपीलांवर निर्णय दिला.

32. या न्यायालयाने पहिल्या मुद्द्याचे उत्तर दिले, की देशांतर्गत कोळशाच्या तुटवड्यासाठी 'कायद्यातील बदल' यानुसा मिळणारा दिलासा 'वास्तविकतेवर असावा, म्हणजे NCDP, 2007 च्या संदर्भात आश्वासन दिलेल्या मानक कोळशाच्या 100% आवश्यकतेच्या विरूद्ध असावा. दुसरा मुद्दा लक्षात घेऊन, असे ठरविण्यात आले की स्टेशन हिट रेट (संक्षिप्त 'S.H.R.') आणि ऑक्सिलरी कंझमशन (Auxiliary consumption) नियमानुसार किंवा वास्तविक, यापैकी जो कमी असेल तो विचारात घ्यावा. तिसऱ्या प्रश्नाचे उत्तर असे मानून देण्यात आले आहे की, NCDP, 2013 साठी 'कायद्यातील बदल' घटनेची प्रारंभ तारीख ही 1 एप्रिल 2013 आहे.

33. 4 नंबरचा मुद्दा हा एम. एस. ई. डी. सी. एल. (MSEDCL) विरुद्ध ए. पी. एम. एल. (APML) आणि इतर (उपरोक्त) प्रकरणातील ह्या न्यायालयाच्या 3 मार्च 2023 च्या निकालात, शक्ती धोरणातील दुरुस्तीमुळे 'कायद्यातील बदल' हा घटनाक्रम

झाल्यामुळे देशांतर्गत कोळशाच्या अभावामुळे झालेल्या नुकसानभरपाईसंदर्भात समाविष्ट आहे.

34. जिथे शक्ती धोरणाबाबतचा मुद्दा आहे, अपील क्र. 677-678/2021 आणि सिव्हिल अपील क्र. 5684/2021 मधील दिलेल्या सम तारखेच्या न्यायनिर्यामध्ये आम्ही याचाच विचार केला आहे की, 'कायद्यातील बदल' मुळे या न्यायालयाने लागू केलेले पुनर्संचयित तत्त्व, शक्ती धोरण लागू केल्यामुळे होणाऱ्या बदलामुळे देखील लागू होईल. त्यामुळे, वरील तीन न्यायनिवाड्यांमध्ये आम्ही घेतलेल्या दृष्टिकोनाच्या अनुषंगाने , मुद्दा क्रमांक 4 मधील ए.पी.टी .इ.एल. (APTEL)च्या निष्कर्षांमध्ये कोणत्याही प्रकारच्या हस्तक्षेप केला जाणार नाही.

35. मुद्दा क्र. 3 बाबत विचार करता, आक्षेपित निकाल आणि आदेशाचे अवलोकन केल्यास असे दिसून येते की, एम. एस. ई. डी. सी. एल. (MSEDCL) ने स्वतः राज्य आयोगासमोर एम. वाय. टी. (MYT) दर नियमांमध्ये निर्धारित केलेल्या वहन खर्चाची मागणी केली होती.त्यामुळे आम्हाला असे आढळले आहे की, ए. पी. टी. ई. एल. (APTL) ने योग्यच मत मांडले आहे की, राज्य आयोगासमोर एम. एस. ई. डी. सी. एल. (MSEDCL) ने ज्याची मागणी केली होती, त्याउलट त्यांना आपला दावा मांडण्याची परवानगी दिली जाऊ शकत नाही. त्यामुळे या मुद्द्यावरही हस्तक्षेप करणे योग्य ठरणार नाही.

36. मुद्दा क्रमांक 7 चा विचार करता, एम. एस. ई. डी. सी. एल. (MSEDCL) विरुद्ध ए. पी. एम. एल. (APML) आणि इतर (उपरोक्त) या प्रकरणातील या न्यायालयाच्या न्यायनिर्णयात आम्ही आधीच असे स्पष्ट केले आहे की, 'कायद्यातील

बदल' याअंतर्गत मिळणाऱ्या भरपाईची गणना एम. ई. आर. सी. एम. वाय. टी. (MERC MYT) नियमनात निर्दिष्ट केलेल्या एस. एच. आर. (SHR) वर किंवा वास्तविक एस. एच. आर. (SHR) यापैकी जे कमी असेल त्याच्या आधारे केली जाईल.

37. ह्या न्यायालयाने, एम. एस. ई. डी. सी. एल. (MSEDCL) विरुद्ध ए. पी. एम. एल. APML आणि इतर (उपरोक्त) या प्रकरणातील, विद्युत कायदा, 2003 अंतर्गत विविध तज्ञ संस्थां जसे की , CEA, CERC, आणि APTEL या सारख्या संस्थाच्या स्थापनेसंदर्भातील संबंधित तरतुदींचा विचार केल्यानंतर या न्यायालयाने असे म्हटले आहे की, या संस्था या क्षेत्रातील तज्ञांची बनलेल्या संस्था आहेत.

या विषयावरील विविध निकालांचा विचार केल्यानंतर, या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले की, :

> "123. अलीकडेच, विवेक नारायण शर्मा विरुद्ध भारतीय संघराज्य या प्रकरणातील या न्यायालयाच्या घटनापीठाने असे म्हटले आहे की, न्यायालयांनी या क्षेत्रातील तज्ञांनी घेतलेल्या निर्णयांमध्ये हस्तक्षेप करण्यात विलंब केला पाहिजे आणि जोपर्यंत तज्ञ संस्था अनिवार्य वैधानिक तरतुदी विचारात घेण्यात अयशस्वी ठरल्या आहेत किंवा घेतलेले निर्णय बाह्य विचारांवर आधारित आहेत किंवा ते वरवर पाहता मनमानी आणि बेकायदेशीर आहेत असे आढळत नाही, तोपर्यंत या न्यायालयाने आपली मते तज्ज्ञ संस्थांच्या मतांनुसार बदलणे योग्य ठरणार नाही. "

38. एम. एस. ई. डी. सी. एल. (MSEDCL) वि. ए. पी. एम. एल. (APML) आणि इतर (उपरोक्त) प्रकरणात, आम्ही सी. ई. आर. सी. (CERC) तसेच ए. पी. टी. ई. एल. (APTL) ने घेतलेल्या मताचे समर्थन केले आहे. त्यात असे मत व्यक्त केले आहे की,

प्रकल्पाच्या ठिकाणी 'प्राप्त झालेल्या' कोळशाचे वास्तविक स्वरूपातील एकूण उष्मांक मूल्य (GCV) विचारात घ्यावे लागेल.

त्यामुळे या मुद्द्यावरही हस्तक्षेप करण्याची गरज भासणार नाही.

39. आमच्या मते, इतर तीन मुद्दे एकमेकांशी संलग्नित आहेत.लोहारा कोळसा खाणींचे वाटप रद्द करणे म्हणजे 'कायद्यातील बदल' होईल की नाही आणि त्यामुळे ए. पी. एम. एल. (APML) ला परतावा मिळण्याचा अधिकार असेल की नाही? हा एकमेव मुद्दा विचारात घेणे आवश्यक आहे, असे आम्हाला आढळले आहे.

40. या मुद्द्याचा विचार करता, एम. ई. आर. सी.(MERC) आणि ए. पी. टी. ई. एल. (APTEL) या दोघांनीही एकाच वेळी ए. पी. एम. एल. (APML) च्या बाजूने मत मांडले आहे आणि त्याद्वारे लोहारा कोळसा खंडांचे वाटप रद्द करण्याच्या घटनेला 'कायद्यातील बदल' म्हणून घोषित केले आहे. जोपर्यंत सदर मुद्दा तर्कविसंगत किंवा अनिवार्य वैधानिक तरतुदींच्या अज्ञानामुळे किंवा बाह्य विचारांवर आधारित असल्याचे आढळून येत नाही, तोपर्यंत या न्यायालयाला त्यात हस्तक्षेप करणे अनुज्ञेय असणार नाही.

41. त्यामुळे आपल्याला या घटकांद्वारे मार्गदर्शित एम. ई. आर. सी. (MERC) तसेच ए.पी. टी. ई. एल. (APTEL) च्या समवर्ती निष्कर्षांचे परीक्षण करावे लागेल.

42. पी. पी. ए. च्या अनुच्छेद 1.1 मध्ये समाविष्ट 'कायद्याच्या' व्याख्येचा संदर्भ देणे प्रासंगिक ठरेल, ज्यात असे लिहिले आहेः

> "कायदा" - म्हणजे, या कराराच्या संबंधात, भारतातील वीज कायद्यासह सर्व कायदे आणि कोणताही कायदा, अध्यादेश, नियमन, अधिसूचना किंवा

संहिता,नियम. किंवा त्यांच्यापैकी कोणत्याही एका भारतीय सरकारी उपकरणाद्वारे आणि कायद्याचे बल असणारे कोणतेही स्पष्टीकरण आणि यापुढे त्यांच्यापैकी कोणत्याही अनुषंगाने किंवा त्याअंतर्गत भारतीय सरकारी उपकरणाद्वारे लागू होणारे सर्व नियम, अटी , आदेश आणि अधिसूचना समाविष्ट असतील आणि CERC आणि MERC चे सर्व नियम, अटी, निर्णय आणि आदेश समाविष्ट असतील. "भारतीय सरकारी साधनसामग्री" म्हणजे भारत सरकार, महाराष्ट्र सरकार आणि कोणतेही मंत्रालय किंवा विभाग किंवा मंडळ, संस्था किंवा भारत सरकार किंवा राज्य सरकारद्वारे नियंत्रित इतर नियामक किंवा अर्ध-न्यायिक प्राधिकरण जेथे खरेदीदार आणि प्रकल्प स्थित आहेत आणि त्यात सी. ई. आर. सी. (CERC) आणि एम. ई. आर. सी. (MERC) यांचा समावेश आहे.

[भर देण्यात आला आहे]

43. या व्याख्येचे अवलोकन करता असे दिसून येते की भारतीय सरकारी साधनांद्वारे कोणताही आदेश किंवा अधिसूचना, अटी किंवा नियमन हे 'कायदा' असेल.यात कूठलाही वाद नाही की, महाराष्ट्र सरकार, भारत सरकार आणि विविध वैधानिक प्राधिकरणे हे 'सरकारी साधने' या संज्ञेखाली येतील.

44. सध्याच्या प्रकरणात, पी. पी. ए. (PPA) अंतर्गत दाखल करण्याची अंती (कट-ऑफ) तारीख 14 ऑगस्ट 2008 होती यात वाद नाही.हे लक्षात घेण्यासारखे आहे की व्याघ्र प्रकल्पांतर्गत संरक्षित क्षेत्र (बफर झोन) म्हणून अधिसूचित करण्याचा अधिकार वन्यजीव (संरक्षण) कायद्याच्या कलम 38(V) अंतर्गत राज्य सरकारकडे आहे. संरक्षित क्षेत्र (बफर झोन) चा विचार आणि निर्मितीसाठी, तीन वैधानिक आवश्यकतांचे पालन करणे आवश्यक आहे, ज्या खालीलप्रमाणे आहेत:

(i) संरक्षित क्षेत्र (बफर झोन) ओळखण्यासाठी आणि स्थापन करण्यासाठी तज्ज्ञ समिती गठीत करणे आवश्यक आहे.
(ii) अशा कोणत्याही अधिसूचनेपूर्वी ग्रामसभेचा सल्ला घ्यावा आणि
(iii) संरक्षित क्षेत्रा (बफर झोन)ची ओळख आणि स्थापना ही वैज्ञानिक आणि वस्तुनिष्ठ निकषांवर आधारित असेल."

45. अभिलेखावर ठेवण्यात आलेल्या साहित्यावरून हे स्पष्ट होते की, 14 ऑगस्ट 2008 पूर्वी लोहारा कोळसा खंड ज्या भागात स्थित आहे, त्या भागाला संरक्षित क्षेत्र (बफर झोन) म्हणून अधिसूचित करण्याचा कुठलाही प्रस्ताव नव्हता.बोली (bid) दाखल करण्याच्या अंतिम (कट-ऑफ) तारखेनंतर, म्हणजे 21 फेब्रुवारी 2008 नंतर केवळ सात दिवसांनी, मुख्य वनसंरक्षक, वने यांनी गाभा क्षेत्राभोवती संरक्षित क्षेत्र (बफर झोन) तयार करण्यासाठी तज्ञ समितीच्या स्थापनेला मान्यता दिली.त्यानंतर, 7 मार्च 2008 रोजी, वनसंरक्षक, TATR यांनी मुख्य वनसंरक्षकांना TATR च्या गाभा क्षेत्राभोवती संरक्षित क्षेत्र (बफर झोन) तयार करण्यासाठी प्रस्तावित सीमांकन सादर केले. ग्रामसभेची सभा मे 2008 ते नोव्हेंबर 2008 या कालावधीत म्हणजेच अंतिम तारखेच्या (कट ऑफ) तारखेच्या खूप नंतर झाली. त्यानंतर, 8 ऑक्टोबर 2008 रोजी, वनरक्षक, टी. ए. टी. आर. (TATR) ने बफर झोनसाठी सुधारित प्रस्ताव टी. ए. टी. आर. (TATR) कडे सादर केला.राष्ट्रीय व्याघ्र संवर्धन प्राधिकरणा (एन. टी. सी. ए.) शी झालेल्या चर्चेसह इतर अनेक चर्चेनंतर महाराष्ट्र सरकारने 5 मे 2010 रोजी 1101.7711 चौरस कि.मी. क्षेत्र हे टी. ए. टी. आर.(TATR) चे संरक्षित क्षेत्र (बफर झोन) म्हणून घोषित करणारी अधिसूचना जारी केली. 5 मे 2010 च्या अधिसूचनेमध्ये लोहारा कोळसा खंड या क्षेत्राचाही समावेश होता, म्हणून त्याचा 'कायद्यातील बदल' असा अर्थ लावावा लागेल.ही अधिसूचना जारी केल्यामुळेच, कोळसा खंड जो अन्यथा एपीएमएल (APML) ला उपलब्ध झाला असता, त्यांना तो उपलब्ध झाला नव्हता.

46. अभिलेखावरून हे आणखी स्पष्ट होते की 6 नोव्हेंबर 2007 च्या वाटप पत्राद्वारे एम.ओ.सी. (MoC) ने लोहारा कोळसा खंडाचे वाटप केले होते आणि 28 एप्रिल 2008 च्या बैठकीत ई.ए.सी. (EAC) च्या शिफारसीनुसार एम.ओ.इ.एफ. (MoEF) ने 16

मे 2008 रोजी लोहारा कोळसा खंडासाठी टी. ओ. आर. (ToR) मंजूर केला होता. एम. ओ. सी. (MoC) ने 6 नोव्हेंबर 2007 रोजी जरी केलेल्या पत्राचे अवलोकन केल्यास हे स्पष्टपणे दिसून येते की, लोहारा पश्चिम आणि लोहारा विस्तारीत कोळसा खंडाचे वाटप हे ए. पी. एम. एल. (APML) ला विशेषतः महाराष्ट्रातील गोंदिया जिल्ह्यातील 1000 मेगावॅट वीज प्रकल्पाकरिता कोळशाच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी करण्यात आले आहे. अशा प्रकारे, हे स्पष्ट होत आहे की, अपीलकर्त्याने कट ऑफ तारखेला सादर केलेली बोली ही लोहारा कोळसा खंडामधून कोळसा उपलब्ध होईल या आश्वासनाच्या आधारावर होती.जर 5 मे 2010 ची अधिसूचना जारी केली नसती तर, ए.पी.एम.एल. (APML) ला एम. ओ. सी. (Moc) ने वाटप केलेल्या लोहारा कोळसा खंडामधील कोळसा वापरता आला असता.त्याशिवाय, हे लक्षात घेण्यासारखे आहे की, 21 ऑगस्ट 2013 च्या आदेशानुसार एम.इ.आर.सी. (MERC) ने स्थापन केलेल्या तज्ञ समितीचा एम.एस.इ.डी.सी.एल. (MSEDCL) चा एक भाग होता. तज्ज्ञ समितीच्या बैठकीच्या कार्यवाहीत सहभागी झाल्यानंतर, एम. एस. ई. डी. सी. एल. (MSEDCL) ला उक्त तज्ज्ञ समितीच्या निर्णयाच्या विरोधात भूमिका घेण्याची परवानगी दिली जाऊ शकत नाही.

47. पुढे हे लक्षात घेण्यासारखे आहे की, लोहारा कोळसा खंडाचे वितरण हे एपीएमएल (APML) च्या कोणत्याही दोषामुळे झाले नाही आणि हे सीआयएल (CIL)नेच मान्य केले आहे, कारण त्याने एपीएमएल (APML) ने दिलेली बँक हमी (बँक गॅरंटी) परत केली आहे.

48. आम्हाला असे आढळले आहे कि, लोहारा कोळसा गटांचे वाटप रद्द करणे म्हणजे पी. पी. ए. (PPA) अंतर्गत परिभाषित केल्याप्रमाणे 'कायद्यातील बदल' होईल, या एम. ई. आर. सी. (MERC) आणि ए. पी. टी. ई. एल. (APTEL) च्या समवर्ती निष्कर्षांमध्ये कोणत्याही प्रकारचा हस्तक्षेप करण्याची आवश्यकता नाही.

49. कार्यपद्धतीच्या बाबतीत, ए.पी.टी .एल.(APTEL) ने एम.इ.आर.सी. (MERC) द्वारे नियुक्त केलेल्या तज्ञ समितीच्या अहवालाचा संदर्भ दिला आहे, ज्यात "हस्तांतरण किंमत पद्धत" वापरून लोहारा कोळसा खंडा मधील कोळशाची किंमत निश्चित करण्याची शिफारस केली आहे जी सामान्यतः वापरल्या जाणाऱ्या पद्धतींपैकी एक आहे. लोहारा कोळसा खाणीतून खाणकामाच्या खर्चाप्रत येण्यासाठी वाजवी पद्धत प्रदान करणाऱ्या तज्ञ समितीचा अहवाल त्यांनी स्वीकारला आहे. आक्षेपित निर्णय आणि आदेशाच्या खालील परिच्छेदांचा संदर्भ घेणे यथोचित ठरेल :

> 8. 9 आम्ही असेही निरीक्षण नोंदवले आहे की, एम. एस. ई. डी. सी. एल. (MSEDCL) ने कोळशाच्या किंमतीचा अंदाज/निर्धारण करण्यासाठी हस्तांतरण किंमतीच्या अशा पद्धतीचा वापर करण्यावर आक्षेप घेऊ नये. सल्लागार प्रक्रियेद्वारे सर्व संबंधित तांत्रिक, व्यावसायिक आणि आर्थिक पैलूंचे विश्लेषण करून तपशीलवार अभ्यास केल्यानंतर तज्ञ समितीचा अहवाल सादर करण्यात आला.तज्ञ समितीने बाह्य व्यावसायिक तज्ञांची नियुक्ती केली होती, ज्यामध्ये कायदेशीर सल्लागार, आर्थिक तज्ञ आणि स्वतंत्र लेखा परीक्षक यांचा समावेश होता. तज्ञ समितीने सर्व भागधारकांच्या (MSEDCL सह) दृष्टिकोनाची दखल घेतली आणि एम. ई. आर. सी. (MERC) कडे अहवाल सादर करण्यापूर्वी त्याची सुनावणी झाली नाही हे एम. एस. ई. डी. सी. एल. (MSEDCL) चे प्रकरण नाही. खरे तर, आम्हाला या वस्तुस्थितीची जाणीव आहे की एम. ई. आर. सी. च्या अभिलेखावर सादर केलेल्या शीर्ष पत्रामध्ये अशी नोंद आहे की एम. एस. ई. डी. सी. एल. चा प्रतिनिधी हा अहवाल सादर करणाऱ्या सदस्यांपैकी एक आहे.

त्यामुळे तज्ज्ञ समितीच्या शिफारशींवर अवलंबून राहण्याचे कोणतेही कारण आम्हाला दिसत नाही.

8.10 तज्ज्ञ समितीने लोहारा कोळशाच्या किंमतीच्या अशा निर्धाराला विरोध करणारे कोणतेही दस्तऐवज महावितरण (MSEDCL) ने तयार केल्याचे प्रकरण नाही. त्यामुळे आमचे असे मत आहे की, एम. ई. आर. सी. (MERC) ने तज्ञ समितीने शिफारस केलेल्या कोळशाच्या किंमतींबाबत अशा प्रकारे काढलेल्या/निर्धारित केलेल्या आकडेवारीच्या सत्यतेबाबत निष्कर्षापर्यंत पोहोचण्यासाठी विवेकपूर्ण तपासणी करायला हवी होती.तथापि, विवेकपूर्ण तपासणीचा अर्थ अदानीला कायदेशीर नुकसानभरपाई मंजूर करण्यासाठी किंवा त्यात बदल निश्चित करण्यासाठी पुरवठा कोळशाची किंमत हा आधार म्हणून घेणे असा होत नाही. या मुद्द्यावर एम. ई. आर. सी.(MERC) ने स्पष्टपणे चूक केली. 8. 11 एम. ई. आर. सी. (MERC) चा चुकीचा दृष्टीकोन हे पी. पी. ए. च्या कलम 13 अंतर्गत प्रतिष्ठापित पुनर्संचयित तत्वास नष्ट करतो.खरे तर, अदानीने असे सादर केले की लोहारा कोळशाचा खर्च पुरवठा जोडणीच्या भागातून इंधनाच्या किमतीला प्रति-अनुदान देतो, ज्याची नोंद तज्ज्ञ समितीनेही आपल्या अहवालात केली आहे, परंतु MERC ने त्याकडे दुर्लक्ष केले आहे. महावितरणने या वस्तुस्थितीला विरोध केलेला नाही.

8.12 तज्ञ समितीच्या अहवालात पुढे नमूद करण्यात आले आहे की, खर्चाच्या मापदंडांच्या आधारे, अदानी प्रत्येक इंधन स्रोतासाठी (म्हणजे कॅप्टिव्ह कोळसा आणि लिंकेज कोळसा) दोन वेगवेगळ्या बोली प्रवाहांपर्यंत पोहोचला होता. एकूण बोली संख्या वैयक्तिक बोली प्रवाहाच्या भारित सरासरीवर आधारित होती.अशा प्रकारे निरीक्षण करताना, 7 व्या प्रकरणात, तज्ज्ञ समितीने एम. ई. आर. सी.(MERC) ला सुचवले की लोहारा कोळशाच्या किंमतीला अदानीच्या पुनर्स्थापनेचा आधार मानले जावे. तज्ञ समितीने शिफारस केलेल्या पद्धतीसाठी खालील तर्क दिले आहेत:

> 7.1 .... कोळसा खाण वाटपासाठी भारत सरकारच्या एका साधनसामग्रीच्या आश्वासनाच्या आधारे कंपनीने पी. पी. ए. (PPA)मध्ये प्रवेश केला होता.म्हणून, राज्य सरकारच्या इतर साधनांना कोळसा खाणीच्या अनुपलब्धतेची वस्तुस्थिती विचारात घ्यावी लागेल. ही वस्तुस्थिती एम. ई. आर. सी. ने मान्य केली आहे."

8.13 आम्ही या तर्काशी सहमत आहोत. हा तर्क न्यायाधिकरणाच्या प्रकरण (अपील क्रमांक 202/2018 आणि 305/2018) (अदानी राजस्थान निकाल) दिनांक 14/09/2019 मधील निष्कर्षांशी सुसंगत आहे, ज्यामध्ये असे म्हटले गेले होते कीः

> 11.13. कायद्यातील दिलासा/नुकसानभरपाईमध्ये बदल करण्याचा उद्देश म्हणजे प्रभावित पक्षाला त्याच आर्थिक स्थितीत परत आणणे, जसे की कायद्यात बदल झालेला नव्हता. सदर प्रकरणात, NCDP 2007 अंतर्गत हामी दिलेल्या घरगुती कोळशाची अनुपलब्धता पूर्ण करण्यासाठी पर्यायी कोळसा खरेदी करण्यासाठी लागणा-या खर्चाची भरपाई अदानी राजस्थानला देणे समाविष्ट असेल. MoP चे दिनांक 31.07.2013 रोजीचे पत्र तसेच 2016 चे सुधारित प्रशुल्क धोरण पर्यायी कोळसा खरेदी करण्यासाठी लागणाऱ्या अतिरिक्त खर्चासाठी भरपाई देण्याच्या तत्त्वाचे समर्थन करते. अदानी राजस्थानने प्रस्तावित केलेली कार्यपद्धती सकृतदर्शनी एम. ओ. पी. ने दिलेल्या देशांतर्गत कोळशाच्या कमतरतेसाठी/उपलब्धतेसाठी भरपाईच्या तत्त्व/आधारांशी सुसंगत असल्याचे दिसते आणि आम्हाला त्यात हस्तक्षेप करण्याचे कोणतेही कारण सापडत नाही.

8.13 वरील प्रकरणात, आम्ही ज्या तत्त्वावर विचार केला होता ते असे आहे की प्रभावित पक्षाला बोली सादर करताना प्रचलित असलेल्या आर्थिक स्थितीत परत आणण्यासाठी, बोली-निर्धारित स्त्रोताकडून कोळशाची अनुपलब्धता/कमतरता कमी करण्यासाठी पर्यायी कोळसा खरेदी करताना झालेल्या कोणत्याही अतिरिक्त खर्चाची भरपाई प्रभावित पक्षाला दिली जाईल.उपरोक्त खटल्यात बोलियाधारित कोळशाचा स्रोत पुरवठा जोडणी कोळसा असल्याने, न्यायाधिकरणाने मंजूर केलेली भरपाई ही पर्यायी कोळशाची किंमत आणि पुरवठा जोडणी कोळशाची किंमत यांच्यातील फरक होता.अशा गणनेचे सूत्र खालील प्रमाणे आहेःभरपाई = A - B [जेथे 'A' ही पर्यायी कोळशाची किंमत आहे आणि 'B' ही इंधनाच्या बोली-द्वारे मिळणाऱ्या स्त्रोतापासून असणाऱ्या कोळशाची किंमत आहे, म्हणजे पुरवठा जोडणीचा कोळसा Linkage Coal .]येथे, आम्हाला हे लक्षात घेणे महत्त्वाचे वाटते की अदानी राजस्थान निकालामध्ये मंजूर केलेल्या कार्यपद्धतीमध्ये माननीय सर्वोच्च न्यायालयाने (दिवाणी अपील क्र. 8625-8626/2019) जयपूर विद्‌युत वितरण निगम विरुद्ध अदानी पॉवर राजस्थान लिमिटेड आणि इतर या प्रकरणात 31.08.2020 रोजीच्या आदेशात हस्तक्षेप केलेला नाही.

8.14 अदानी राजस्थानच्या निकालाप्रमाणेच सूत्र लागू करून, लोहारा कोळसा खाणीतून कोळसा न मिळाल्याबद्दल भरपाईचे सूत्र हे भरपाई = A - B [जेथे 'A' ही पर्यायी कोळशाची किंमत आहे आणि 'B' ही इंधनाच्या बोली-द्वारे मिळणाऱ्या स्त्रोतापासून असणाऱ्या कोळशाची किंमत आहे, म्हणजे पुरवठा जोडणीचा कोळसा Linkage Coal .] असे असायला हवे होते. आधार म्हणून पुरवठा जोडणी कोळशाच्या [Linkage Coal] किमतीचा विचार केल्यास अदानीला कायद्यात कोणताही बदल न झाल्यास त्याच आर्थिक स्थितीत पुनर्स्थापित करता येणार नाही आणि त्यामुळे एनर्जी वॉचडॉग [Energy Watchdog] मधील न्यायनिर्णय , उत्तर हरियाणा मधील न्यायनिर्णय आणि सुधारित प्रशुल्क धोरण 2016 यांत दिलेल्या आदेशाच्या ते विरुद्ध राहील.

8.15. अदानी यांनी पुढे एम.एस.ई.डी.सी. एल. [MSEDCL] ला निर्देशीत करण्याची विनंती केली की लोहारा कोळसा खंडापासून ते तिरोडा टी. पी. एस. [TPS] पर्यंत कोळशाच्या वाहतुकीसाठी लागणाऱ्या खर्चाचा विचार करता लोहारा कोळसा खंडापासून कोळशाची एकूण मालवाहतुकीसाठीची किंमत निश्चित करताना कर आणि शुल्कासह लागू असलेल्या रेल्वे मालवाहतुकीच्या आधारे केला जाऊ शकतो.आम्ही या वादाशी सहमत आहोत. कोळशाच्या एकूण खर्चामध्ये वाहतूक खर्चाचा समावेश होतो या कायद्याच्या मुद्यावर अद्यापही निर्णय झालेला नाही. नभा पॉवर लि. वि. पंजाब स्टेट पॉवर कॉर्पोरेशन लिमिटेड (2018) 11 SCC 508 मधील सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेल्या निर्णयामध्ये या विषयावरील अधिकृत आणि अनेकदा उद्धृत केलेला उतारा आहे ज्यामध्ये असे मानले गेले होते की कर व शुल्कासहित असणाऱ्या किमतीत वाहतूक खर्च वगळू शकत नाही उदा.:- असे.

> 64. हे खर्च कसा वगळले जाऊ शकतात याबद्दल आम्ही समर्थन करू शकत नाही, कारण प्रकल्प स्थळावरील वाहतूक खर्चाची भरपाई अपीलकर्त्याला करावी लागते. ते रेल्वे किंवा रस्ता यांच्या माध्यमातून होणाऱ्या हस्तांतरणाच्या पद्धतीनुसार पात्र नाहीत. ही देखील बाब महत्वाची आहे की, भूसंपादनातील काही गुंतागुंतीमुळे प्रकल्पाच्या ठिकाणी रेल्वे ची सह-मार्गिका पोहोचू शकली नाही. एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी होणारा वाहतूक खर्च यात खरोखरच समाविष्ट असेल आणि आर. एफ. पी. मध्ये प्रकल्पाशी संबंधित क्रियाकलाप/टप्पे ज्यात रेल्वे सह-मार्गिका आणि जवळच्या स्थानकापासून एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी रेल्वे मार्गांचा केवळ उल्लेख केल्याने असे सूचित होऊ शकत नाही की रेल्वे हे वाहतुकीचे एकमेव साधन असूनही भू-

संपादनातील समस्यांमुळे रेल्वेने सह-मार्गिका उपलब्ध करून दिली नाही असे असू शकत नाही

8.16 त्यामुळे, एम. एस. ई. डी. सी. एल.[MSEDCL] ने लोहारा कोळशाची किंमत (वाहतूक खर्चासह) आधार म्हणून द्यावी आणि कायद्याच्या घटनांमधील बदलासाठी अदानीला नुकसान भरपाई द्यावी, असे आमचे मत आहे.हा मुद्दा त्यानुसार ठरवला जात आहे आणि या विषयावरील आक्षेपित आदेश बाजूला ठेवला जात आहे ."

50. असे दिसून येते की APTEL चा निष्कर्ष हा तज्ञ समितीच्या अहवालावर आधारित आहे, ज्याकडे MERC ने दुर्लक्ष केले होते. तज्ञ समितीला असे आढळून आले की APML ने लोहारा कोळसा खंडा मधून कोळसा पुरविला जाईल या भारत सरकारच्या साधनाच्या आश्वासनावर आधारित PPA मध्ये प्रवेश केला होता.तथापि, सविस्तर चर्चा केलेल्या कारणांवरून असे दिसून येते की, APML ला वाटप करण्यात आलेले लोहारा कोळसा खंड हे APML ची कोणतीही चूक नसताना वाटप करण्यात आले. हे लक्षात घेण्यासारखे आहे की तज्ज्ञ समितीने आपल्या निष्कर्षापर्यंत पोहोचन्यासाठी, बाह्य उद्योग तज्ञ, म्हणजेच कायदेशीर सल्लागार, आर्थिक तज्ञ आणि स्वतंत्र लेखा परीक्षकांची देखील नियुक्ती केली होती.इथे हे नमूद करणे योग्य ठरेल की, या तज्ज्ञ समितीच्या सदस्यांपैकी एक सदस्य एम. एस. ई. डी. सी. एल.[MSEDCL] चा प्रतिनिधी होता. लोहारा कोळसा खाणींचे वाटप रद्द केल्यामुळे इतर ठिकाणांहून कोळशाच्या वाहतुकीसाठी एपीएमएल [APML] ला अतिरिक्त वाहतूक खर्च करावा लागेल, जो या पद्धतीनुसार मंजूर करण्यात आला आहे.

त्यामुळे, 'कायद्यातील बदल' घटनेमुळे देय असलेल्या नुकसानभरपाईपर्यंत पोहोचण्याच्या पद्धतीसंबंधीच्या या निष्कर्षात हस्तक्षेप करण्याचे आम्हाला कोणतेही कारण दिसत नाही.

51. त्यामुळे सदर अपील गुणवत्ता विरहित असल्याचे आढळून आले आहेत आणि त्यामुळे ते फेटाळण्यात आले आहेत.

52. प्रलंबित असलेले अर्ज (असल्यास) निकाली काढले जातील.

खर्चाविषयी कोणतेही आदेश नाही.

[न्यायमूर्ती: बी. आर. गवई]

[न्यायमूर्ती: विक्रम नाथ]

नवी दिल्ली;
20 एप्रिल 2023.

*****

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याची कारणाकरता वापर करता येणार नाही. तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

*****